

I raro i nga ritenga o te Tiiti Hoko e mohiotia ana ko te Waipounamu Hoko i hanga ki Poneke i te 10 o Akuhata, 1853, i waenga o te iwi o Ngatitōa me te Kawanatanga, i whakaaetia kia whakaitia kia wehea etahi whenua mo nga Maori noho tuturu a ko te rahi me te wahi hei takotoranga ma te Kawana e whakaoti.

I raro i tenei tikanga, i wehea i rahuitia 770 eka i Wairau hei mahinga kai, me te 200 eka i Waiti Pei hei kainga hinga ika a i Te Hoiere e 998 eka; otia i te mea 238 o tenei i hoatu ki etahi tangata i raro i te tuku motuhake, e kore e tika kia kua inaianei, he wahi taua 238 eka o te toputanga o enei whenua. Heoi ra ko te huihuinga o nga whenua i taua takiwa i tae ki te 760 eka, hui atu ki era atu eka i te wahi ke e 153 eka haunga ia te 200 eka i Waiti Pei, na te mea he whenua tupuhi tena, e kore e tika kia huia ki roto ki enei.

Ko te tokomaha o nga Maori i te tau 1856, i te wa i hanga ai aua rahui i tae ki te 219, 120 o ratou i noho ki Wairau, e 99 ki Te Hoiere. Mehemea ka whakahaerea te 219 tangata ki roto ki te huihuinga o nga eka whenua, ka kitea i tae ki te whitu eka ma ia tangata ma ia tangata o ratou, otia mehemea kihai ratou i tahuri ki te hoko whenua Karauna hei apiti mo enei whenua, kua tino mate ratou i te rawa kore. Kihai ratou i tino kite i te he o te iti o to ratou whenua i mua i te mea e takitahi ana nga pakeha ki runga ki taua takiwa e noho ana, otia inaianei, i te mea kua karapotia kua taiepatia i nga taha katoa, a i te mea hoki kua kore e puare era ara mahi kai o mua, kua kite ratou inaianei, kua kore e puta mai he oranga ma ratou i te iti rawa o a ratou whenua rahui.

I taua uiui i kitea kei te 245 nga tangata hui atu ki nga hawhekaihe e noho he ana i runga i te iti o te whenua na reira e inoi ana ahau kia whakaritea he whenua kia rima mano (5,000) eka, me whiriwhiri i nga wahi e tika ana a me wehewehe kia tae ki te rua-tekau nga eka mo ia tangata o ratou, a ko a ratou whenua e mau ana kia ratou inaianei me hui ki roto ki aua rua-tekau eka ma te tangata kotahi.

E kore e taea inaianei te whakaatu atu, pehea te rahi o te hea o ia tangata i roto i enei rahui, te take hoki kaore ano kia wehewehea o ratou paanga; Ma te noho o tetahi Kooti Whenua Maori ki taua takiwa ka taea ai. Otia ko te mea tika inaianei, me whai tikanga hei tango hei tiaki i nga whenua e tika ana hei apiti atu mo aua Rahui.

I mahi ano ahau i raro i te pito whakamutunga o te rarangi 4, ki te whiriwhiri i etahi whenua mo tenei take, otia kihai rawa i taea i te huhua rawa o nga tikanga me nga raruraru e tau arai ana i taua whakaaro.

I runga i taku i ahei ai te tiroiro i te Tari whenua i Wairau, ko nga wahi pai katoa i te takutai o Arapaoa e rite ana ki to te Maori hiahia hei kainga, kua oti ke te rahui hei wahi mahi ika, kua retia ranei hei mahinga hipi me era atu tu mahi.

He nui te hiahia o nga Maori o Te Hoiere kia riro i a ratou tetahi poraka kei roto i te riu o Te Rai kei te huinga o nga awa e rua o Te Rongo me Te Rai otia ko nga whenua i taua takiwa kua oti te panui i raro i te Ture Ngaherehere o te Karauna. Ko era atu wahi e hiahiaatia e ratou kei roto i te mahinga koura o Whakamarina a e kore e taea mehemea kaore e unuhia nga here.

E whai honore ana ahau i raro i te wahi tuatahi o te rarangi tuawha ki te tuku atu i nga kupu Apiti kei roto nga ingoa me nga kainga me era atu tohu o nga tangata Maori i tu nei ahau ki te mahi mo to ratou taha, apiti atu hoki ki nga ingoa o aua whenua e korerotia.

Ka tukua atu enei mea katoa hei whakapai mau i raro i te honore.

He mea haina me te hiri i tenei te iwa o nga ra o Mei, 1887.

Na A. MAKE.

[Approximate Cost of Paper.—Preparation, nil; printing (1,275 copies), £6 12s.]

By Authority: GEORGE DIDSBUY, Government Printer, Wellington.—1888.